

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Valérie Perrin
CHANGER L'EAU DES FLEURS

Copyright © Éditions Albin Michel – Paris 2018
Translation Copyright © 2022 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-04445-4

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

VALERI PEREN

Sveža
voda
za
cveće

Prevela Milica Simić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2022.

Mojim roditeljima, Fransin i Ivanu Perenu.

Za Patrisiju Lopez Pakitu i Sofi Dol.

*Jedno jedino biće nam nedostaje
i čitav svet je prazan.*

Moje prve komšije se ne plaše. Nemaju briga, ne zaljubljuju se, ne grickaju nokte, ne veruju u sudbinu, ne daju obećanja, ne prave buku, nemaju socijalnu zaštitu, ne plaču, ne traže izgubljene ključeve, naočare, daljinski upravljač, decu, sreću.

Oni ne čitaju, ne plaćaju porez, ne drže dijetu, ne postoji ništa što više vole od nečeg drugog, ne menjaju mišljenje, ne nameštaju krevet, ne puše, ne prave spiskove, ne ugrizu se za jezik pre nego što progovore. Oni nemaju pomoćnike.

Nisu ulizice, nisu ambiciozni, nisu zlopamtila, nisu kicoši, nisu cije, nisu velikodušni, nisu ljubomorni, nisu zapušteni, nisu čisti, nisu prefinjeni, nisu smešni, nisu narkomani, nisu tvrđice, nisu pakosni, nisu nasilnici, nisu zaljubljeni, nisu oni što stalno kukaju, nisu licemeri, nisu nežni, nisu grubi, nisu mekušci, nisu zlobnici, nisu lažljivci, nisu lopovi, nisu kockari, nisu hrabri, nisu neradnici, nisu vernici, nisu poročni, nisu optimisti.

Oni su mrtvi.

Jedina razlika među njima je u drvetu od kog je načinjen njihov kovčeg: hrastovina, borovina ili mahagoni.

*Šta želiš da postanem ako više ne budem čuo tvoje korake;
da li je to tvoj život ili moj koji prolazi, ne znam.*

Zovem se Violeta Tusen. Bila sam čuvarica železničke rampe, a sad sam čuvarica groblja.

Polako degustiram život, ispijam ga u malim gutljajima poput čaja od jasmína s medom. Kad uveče dođem kući, kad su kapije mog groblja zaključane a ključ visi okačen na vratima mog kupatila, ja sam u raj. To nije raj u kom su moje prve komšije. Ne.

To je raj za nas žive: gutljaj porta – berba 1983 – koji mi svakog 1. septembra donosi Žoze Luis Fernandez. Ostatak letovanja koji se sipa u malu kristalnu čašu, neka vrsta miholjskog leta koju ispijam oko sedam uveče, bilo da pada kiša ili sneg ili duva vetar.

Dva prsta tečnosti boje rubina. Krv vinove loze iz Porta. Sklapam oči i uživam u ukusu. Jedan jedini gutljaj dovoljan je da mi veče učini radosnim. Samo dva prsta jer volim osećaj pijanstva, ali ne volim alkohol.

Žoze Luis Fernandez stavlja cveće na grob Marije Pinto, udate Fernandez (1956–2007) jednom nedeljno osim u julu mesecu kad ja preuzimam na sebe taj posao. Poklanja mi porto da bi mi zahvalio.

Moj sadašnji život je dar s neba. Kažem to sebi svakog jutra čim otvorim oči.

Bila sam veoma nesrećna, potpuno satrvena. Nepostojeća. Prazna. Bila sam poput mojih prvih komšija, samo još gora. Moje vitalne funkcije jesu funkcionisale, ali mene nije bilo tu. Bila sam bez duše, čija je težina uvek – bar tako kažu – 21 gram, bilo da je osoba debela ili mršava, velika ili mala, mlada ili stara.

Ipak, budući da nikad nisam bila sklona tome da uživam u tome što sam nesrećna, odlučila sam da neću dopustiti da to potraje i da s tim moram da prekinem jednog dana.

Prilično loše sam započela život. Rođena sam sa oznakom „X“ u Ardenima, na severu departmana, u onom kutku zemlje koji se dodiruje s

Belgijom, tu gde se klima smatra „umereno kontinentalnom“ (s obilnim padavinama u jesen i čestim mrazovima zimi), tu gde zamišljam da se nalazio kanal o kom je pevao Žak Brel.

Na dan svog rođenja nisam plakala. Stavili su me na stranu, kao paketić od 2.670 gr bez poštanske marke i adrese primaoca, da bi popunili formular koji će potvrditi da sam otišla pre nego što sam i došla.

Mrtvorodena. Dete bez života i bez prezimena.

Babica je brzo morala da mi pronade ime kako bi popunila odgovarajuće polje na formularu, i izabrala je ime Violeta.

Pretpostavljam da sam takva i bila od glave do pete.*

Kad mi se promenila boja, kad je moja koža postala ružičasta i kad je babica morala da me unese u spisak rođenih, nije mi promenila ime.

Stavili su me na radijator. Koža mi se zagrejala. Zaledila sam se u trbuhu svoje majke koja me nije želela. Toplota me je vratila u život. Zbog toga, bez sumnje, toliko volim leto i ne propuštam nijednu priliku da se okrenem prema prvom zraku sunca poput suncokreta.

Moje devojačko prezime je Trene, kao i pevača Šarla. Nema sumnje da mi je babica koja mi je dala ime Violeta dala i prezime. Sigurno je volela Šarla. Kao što sam ga i ja volela. Dugo sam ga smatrala nekim daljim rođakom, nekim ujakom iz Amerike kog nisam nikad upoznala. Uostalom, kad se voli neki pevač i pevaju njegove pesme, to je kao da postoji neka rodbinska veza.

Prezime Tusen došlo je mnogo kasnije. Onda kad sam se udala za Filipa Tusena. Trebalo je da znam da treba da se pazim čoveka s ovakvim imenom.** Uostalom, postoje muškarci koji se prezivaju Prentan*** i koji tuku svoje žene. Lepo ime ne znači da neko nije gad.

Majka mi nije nikad nedostajala sem kad bih imala visoku temperaturu. Kad sam bila zdrava, ja sam rasla. Držala sam se veoma pravo, kao da mi je odsustvo roditelja stavilo pritku u kičmu. Uvek se držim pravo. To je nešto posebno kod mene. Nikad nisam bila pogrbljena. Čak i onda kad sam tugovala. Često me pitaju da li sam išla na časove baleta. Odgovaram da nisam. Svakodnevni život je taj koji me je disciplinovao,

---

* Violet – ljubičasta. (Prim. kor.)

** *Toussaint* – Dan svih svetih. (Prim. prev.)

*** *Printemps* – proleće. (Prim. prev.)

koji me je terao da vežbam držeći se za gredu i stojim na vrhovima prstiju svakog dana.

3

*Nek me uzme ili nek uzme moje bližnje,
jer svako groblje jednog dana postaje vrt.*

Godine 1997, kad je naša rampa automatizovana, muž i ja izgubili smo posao. O nama su pisali u novinama. Bili smo kolateralna šteta napretka, ljudi koji su aktivirali poslednju ručnu železničku rampu u Francuskoj. Da bi ilustrovao članak, novinar nas je fotografisao. Filip Tusen me je čak zagrlio oko struka dok je pozirao. Bože moj, koliko su moje oči tužne na toj fotografiji, bez obzira na osmeh na mom licu.

Tog dana kada je članak objavljen, Filip Tusen se vratio iz Nacionalne službe za zapošljavanje s težinom u srcu: shvatio je da će morati da radi. Bio je navikao da ja sve radim umesto njega. S njim koji je bio nezamislivi neradnik, baš sam dobila na lutriji. Bio je to pravi džekpot.

Da bih mu popravila raspoloženje, pružila sam mu papirić: „Čuvar groblja, posao budućnosti“. Pogledao me je kao da sam sišla s uma. Te 1997. godine svakog dana me je gledao kao da sam sišla s uma. Da li muškarac, kad prestane da voli ženu koju je voleo, počinje da je gleda kao da je poludela?

Objasnila sam mu da sam slučajno naletela na taj oglas. Da opština grada Bransion an Šalon traži par čuvara koji će voditi računa o groblju. I da pokojnici imaju fiksno radno vreme i prave manje buke od vozova. Da sam razgovarala s gradonačelnikom i da je on spreman da nas odmah zaposli.

Muž mi nije poverovao. Rekao je da ne veruje u slučajnosti. Da više voli da crkne nego da ode „tamo“ i radi taj „lešinarski“ posao.

Upalio je televizor i počeo da igra „Mario 64“. Cilj ove igre je da se uhvate sve zvezde u svim svetovima. Što se mene tiče, postojala je samo jedna zvezda koju sam želela da uhvatim: ona prava. To je ono o čemu

sam razmišljala dok sam gledala Marija kako trči na sve strane da bi spasao princezu Breskvicu koju je oteo Bauzer.

Tad sam počela da insistiram. Rekla sam mu da će, ako postanemo čuvari groblja, svako od nas imati platu i to veću nego što je bila ona za čuvanje rampe, a to znači da su pokojnici isplativiji od vozova. Da ćemo imati veoma lepu kuću bez ikakve nadoknade. Koja bi to bila razlika u odnosu na kuću u kojoj već godinama živimo, stračaru koja je zimi puna vode kao kada, a leti topla kao na Severnom polu. Da će to za nas biti novi početak koji nam je potreban, da ćemo na prozore staviti lepe zavese da ne vidimo komšije, krstove, udovice i sve ostalo. Da će te zavese biti granica između našeg života i tuge drugih ljudi. Mogla sam i da mu kažem istinu, da mu kažem da će te zavese biti granica između moje tuge i tuge drugih ljudi. Ali nisam, naravno. Nisam ništa rekla. Uveravala sam ga. Pretvarala sam se. Sve sam radila samo da popusti.

Da bih ga potpuno uverila, obećala sam da on neće morati NIŠTA da radi. Da se tri grobara već brinu o održavanju grobova i uređivanju groblja. Da se ceo naš posao svodi na otvaranje i zatvaranje kapije. Da samo moramo da budemo prisutni. Da radno vreme nije naporno. Da će nam odmori i vikendi biti dugi koliko je dug vijadukt u Valzerinu. Da ću ja raditi ostalo. Sve ostalo.

Super Mario je prestao da trči. Princeza je pala.

Pre odlaska na spavanje, Filip Tusen je ponovo pročitao oglas: „Čuvar groblja, posao budućnosti“.

Naša rampa nalazila se u Malgranž sir Nansiju. U tom periodu mog života, ja nisam živela. „U tom periodu moje smrti“ bilo bi tačnije reći. Ustajala sam iz kreveta, oblačila se, radila, odlazila u kupovinu, spavala. Pomoću pilule za spavanje. Dve pilule. Čak i više, verovatno. I gledala sam svog muža kako me gleda kao da sam poludela.

Radno vreme bilo mi je užasno naporno. Podizala sam i spuštala rampu skoro 15 puta svakog dana u nedelji. Prvi voz prolazio je u 4.50, a poslednji u 23.04. U glavi sam čula zvuk zvona rampe. Čula sam ga i kad bi utihnuo. Trebalo je da podelimo ovaj pakleni tempo, da radimo na smenu. Ali jedino što je Filip Tusen uspevao da radi bilo je to da vozi svoj motor i da se bavi svojim ljubavnicama.

Oh, kako su me ljudi iz tih vozova koje sam posmatrala navodili na sanjarenje. To su bili mali regionalni vozovi koji su povezivali Nansi i

Epinal i koji su se zaustavljali po desetak puta na toj relaciji zastajući u zabačenim gradićima da bi povezli lokalne stanovnike. Zavidela sam, ipak, tim muškarcima i ženama. Zamišljala sam kako odlaze na sastanke, na sastanke na koje bih ja volela da odem kao što to čine ti putnici u vozovima koje sam posmatrala.

Otputovali smo za Burgonju tri nedelje nakon izlaska članka u novinama. Prešli smo iz sivog u zeleno. Sa asfalta na livade, od mirisa katrana sa železničke pruge ka mirisu sela.

Stigli smo na groblje u Bransion an Šalonu 15. avgusta 1997. Cela Francuska bila je na odmoru. Svi stanovnici mesta su ga napustili. Ptice koje lete s groba na grob više nisu letele. Mačke koje se provlače između saksija sa cvećem nestale su. Bilo je pretoplo čak i za mrave i guštere, jer su mermerne ploče bile vrele. Grobari su bili na odmoru, a i novi pokojnici. Tumarala sam sama grobljanskim alejama i čitala imena ljudi koje nikad neću upoznati. Ipak, odmah sam se osetila dobro, kao da sam kod kuće.

4

Biće je večno, život je prolazan; večno sećanje je ono što ostaje.

Kad tinejdžeri ne uguraju žvaku u ključaonicu, ja sam ta koja otvara i zatvara teške kapije groblja.

Radno vreme varira u zavisnosti od godišnjeg doba.

Od 8 do 19 časova od 1. marta do 31. oktobra.

Od 9 do 17 časova od 2. novembra do 28. februara.

Niko ništa nije rekao za 29. februar.

Od 7 do 20 časova 1. novembra.

Preuzela sam na sebe dužnosti mog muža nakon njegovog odlaska – ili tačnije rečeno njegovog nestanka. Filip Tusen pojavljuje se pod odredbom „uznemirujući nestanak“ u nacionalnom dosijeu žandarmerije.

Ipak, imam nekoliko muškaraca na svom horizontu. Tri grobara: Nono, Gaston i Elvis. Tri službenika pogrebnog zavoda: braća Lukini,

koji se zovu Pjer, Pol i Žak, i otac Sedrik Diras. Svi oni dolaze nekoliko puta dnevno kod mene. Dolaze da popiju ili pojedu nešto. Pomažu mi u povrtnjaku ako treba da se prenesu vreće sa zemljom ili popravi drenaža. Smatram ih prijateljima a ne kolegama s posla. Čak i kad nisam tu, oni mogu da uđu u moju kuhinju, skuvaju sebi kafu, operu šoljicu i odu.

Posao grobara izaziva kod ljudi odbojnost i gađenje. Ipak, oni su na mom groblju najnežniji i najprijatniji ljudi koje poznajem.

Nono je osoba u koju imam najviše poverenja. To je pošten čovek kome je u krvi radost življenja. Sve ga zabavlja i nikad ne kaže *ne* osim kad treba da pomogne pri sahranjivanju nekog deteta. „To“ prepušta drugima. „Onima koji imaju hrabrosti za to“, kako kaže. Nono izgleda kao Žorž Brasens, i smeje se kad to čuje jer sam ja jedina osoba na svetu koja mu kaže da podseća na njega.

A Gaston, on je izmislio nespretnost. Pokreti su mu neskladni. Uvek deluje kao da je pijan mada pije samo vodu. Tokom sahrane, zauzima mesto između Nona i Elvisa u slučaju da izgubi ravnotežu. Pod Gastonovim nogama je stalno zemljotres. Obara stvari, pada, prevrće se, lomi. Kad uđe u moju kuću, uvek se plašim da će nešto slomiti ili da će se povrediti. A pošto strahovanje ne pomaže da se izbegne opasnost, on svaki put razbije čašu ili se povredi.

Što se tiče Elvisa, svi ga tako zovu zbog Elvisa Prislija. Ne zna ni da čita ni da piše, ali zna napamet sve pesme svog idola. Veoma loše izgovara te reči, i nikad se ne zna da li peva na engleskom ili francuskom, ali čini to iz srca.

Između trojice braće Lukini jedva da je po godinu dana razmaka: imaju 38, 39 i 40 godina. Rade u pogrebnoj zavodu koji se generacijama prenosi s oca na sina. Oni su takođe srećni vlasnici mrtvačnice u Bransionu koja se nalazi tik do njihovog pogrebnog zavoda. Nono mi je ispričao da samo jedna vrata razdvajaju radnju od mrtvačnice. Najstariji od njih je Pjer i on prima ožalošćene porodice. Pol se bavi balsamovanjem. On radi u podrumu. Žak vozi pogrebna kola. Na poslednje putovanje ide se s njim. Nono ih zove „apostoli“.

Tu je i naš sveštenik, Sedrik Diras. Bog ima ukusa, makar i ne bio uvek pravedan. Otkako je otac Sedrik došao, čini se da je mnogo žena u ovom regionu doživelo božansko otkrovenje. Svake nedelje ujutru je sve više i više vernica na klupama u crkvi.

A ja, ja nikad ne idem u crkvu. To bi bilo kao da spavam s kolegom s posla. Ipak, mislim da mi se ljudi koji ovuda prolaze više poveravaju nego što to čine u ispovedaonici oca Sedrika. U mojoj skromnoj kući i na mojim alejama iz porodica izbijaju reči. Dok dolaze, dok odlaze, ponekad i u dolasku i u odlasku. Isto kao i mrtvi. Što se njih tiče, o njima govore tišina, ploče na grobovima, posete, cveće, fotografije, način na koji njihovi posetioци stoje ispred spomenika i pričaju mi stvari iz njihovih nekadašnjih života. Iz vremena kada su još bili živi. Kad su se kretali.

Moj posao je da budem diskretna, da volim kontakt s ljudima, da nemam saosećanja. Nedostatak saosećanja za ženu poput mene bio bi isto kao da neko traži da budem astronaut, hirurg, vulkanolog ili genetičar. To nije deo moje planete, niti spada u moje veštine. Ipak, nikad ne plačem pred posetiocima. To mi se dešava pre ili posle sahrane, nikad dok traje. Moje groblje je staro tri veka. Prvi pokojnik kojeg je primilo bila je jedna pokojnica. Dijana de Vinjeron (1756–1773), umrla na porođaju u 17. godini. Ako se vrhovima prstiju pređe preko ploče na njenom grobu, još uvek se može naslutiti njen identitet urezan u grubom kamenu. Ona nije ekshumirana bez obzira na to što na mom groblju nema mesta. Nijedan od gradonačelnika nije se usudio da donese odluku da poremeti mir prve žene koja je tu sahranjena. Sem toga, postoji jedna stara legenda koja se odnosi na Dijanu. Prema rečima žitelja Bransiona, ona se u nekoliko navrata pojavila u svojoj „odeći od svetlosti“ pred izlozima prodavnica u centru grada i na groblju. Kad idem na „garažne rasprodaje“ u ovom regionu, ponekad naiđem na slike Dijane kao duha na starim gravurama iz XVIII veka ili na razglednicama. To je lažna Dijana, prerušena u prostu i jeftinu prikazu.

Postoji mnogo legendi u vezi s ovim grobovima. Živi često izmišljaju živote mrtvih.

Jedna druga legenda iz Bransiona mnogo je novijeg datuma u odnosu na onu o Dijani de Vinjeron. To je legenda o Ren Diša (1961–1982): i ona je sahranjena na mom groblju, u aleji 15, na Parceli kedrova. Lepa, mlada i nasmejana tamnokosa žena s fotografije na nadgrobnoj ploči nastradala je vozeći automobil na izlazu iz grada. Neki mladi ljudi videli su je pored puta, obučenu u belo, na mestu nesreće.

Mit o „belim damama“ poznat je u celom svetu. Te sablasti žena nastradalih u nesrećama opsedaju svet živih, mučeći njihove duše po zamkovima i na grobljima.

Da bi se naglasila ova legenda o Ren Diša, priča se da se njen grob pomerio. Po rečima Nona i braće Lukini, tu je došlo do klizanja zemljišta. To se često dešava kad se previše vode akumulira u jami.

Mislim da sam za dvadeset godina videla mnogo toga na mom groblju, a u nekim noćima čak bih iznenada ugledala neke senke kako vode ljubav na spomeniku ili između njih, ali to nisu bili duhovi.

Osim legendi, ništa nije večno, pa čak ni „večito grobno mesto“. Možete kupiti grobno mesto na 15 godina, 30 godina, 50 godina ili za večnost. Ipak, što se tiče večnosti, treba se paziti: ukoliko nakon perioda od 30 godina večito grobno mesto prestane da se održava (pa deluje nedolično ili oronulo) ili tu već duže vreme niko nije sahranjen, opština može da ga ponovo preuzme; posmrtni ostaci tad se smeštaju u kosturnicu koja se nalazi u dnu groblja.

Otkako sam došla, videla sam kako se nekoliko stalnih grobnih mesta prazni i čisti, a kosti pokojnika smeštaju u kosturnicu. Niko nije na to ništa rekao i to zbog toga što se ti mrtvi posmatraju kao izgubljeni predmeti koje niko nije došao da traži.

Sa smrću je uvek tako. Što je davnija, tim manje utiče na žive. Vreme uništava život. Vreme uništava smrt.

Moja tri grobara i ja radimo sve što možemo da nijedan grob ne bude zanemaren. Ne želimo da vidimo da opština na njega stavlja natpis: „Ovo grobno mesto je u procesu preuzimanja. Molimo da pod hitno kontaktirate s opštinom“. A ime pokojnika koji je tu sahranjen još uvek se vidi.

Bez sumnje je to razlog zašto je groblje puno epitafa. Da bi se na neki način izbegla sudbina vremena koje prolazi. Da bi se ljudi čvrsto držali svojih uspomena. Najviše mi se sviđa epitaf „Smrt počinje kad nema više nikog ko može da sanja o nama“. Nalazi se na grobu jedne mlade medicinske sestre po imenu Mari Dešan, preminule 1917. godine. Izgleda da je neki vojnik stavio ovu ploču s natpisom 1919. Svaki put kad prođem pored nje, upitam se da li je dugo sanjao njoj.

„Šta god da radim, ma gde da si, ništa te ne može izbrisati i ja mislim na tebe“ Žana Žaka Goldmana i „Zvezde među sobom samo o tebi

govore“ Fransisa Kabrela reči su iz pesama koje se najčešće pojavljuju na nadgrobnim pločama.

Moje groblje je izuzetno lepo. Aleje su oivičene stoletnim lipama. Veliki deo grobova prekriven je cvećem.

Ispred svoje male kuće prodajem nekoliko saksija s cvećem. A kad više nisu za prodaju, stavljam ih na napuštene grobove.

Osim toga, posadila sam borove. Zbog njihovog mirisa leti. To je moj omiljeni miris.

Posadila sam ih 1997, one godine kad smo došli. Mnogo su porasli i daju veoma lep izgled mom groblju. Održavati groblje znači brinuti se o mrtvima koji tu počivaju. To znači poštovati ih. Ako i nisu bili poštovani za života, sada jesu.

Uverena sam da tu leže i mnogi gadovi. Ipak, smrt ne pravi nikakvu razliku između dobrih i loših ljudi. A osim toga, ko od nas nije bio gad bar jednom u životu?

Nasuprot meni, Filip Tusen je odmah zamrzeo ovo groblje, ovaj mali grad, Burgonju, selo, staro kamenje, bele krave, ovdašnje ljude.

Nisam ni završila s raspakivanjem kartonskih kutija od selidbe, a on je već počeo da vozi svoj motor od jutra do mraka. Kako su meseci prolazili, dešavalo se da ode i da ga nema i po nekoliko nedelja. Sve dok se jednog dana više uopšte nije vratio. Žandarmi nisu mogli da shvate zašto nisam ranije prijavila njegov nestanak. Nikad im nisam rekla da su prošle godine otkako je on nestao, čak i onda dok je još sedeo i večerao za mojim stolom. A ipak, kad sam posle mesec dana shvatila da se više neće vratiti, osetila sam se podjednako napuštenom kao i grobovi koje redovno čistim. Podjednako siva, bez sjaja i klimava. Spremna da budem razmontirana i da moji ostaci budu bačeni u kosturnicu.

*Knjiga života je najvažnija knjiga koju
ne možemo ni da otvorimo ni zatvorimo
po svom izboru; želeli bismo da se vratimo na stranicu na kojoj volimo,
a stranica na kojoj umiremo već je pod našim prstima.*

Upoznala sam Filipa Tusena u „Tiburenu“, noćnom klubu u Šarlvil Mezjeru 1985. godine.

Filip Tusen stajao je naslonjen na šank. A ja, ja sam radila za šankom. Radila sam sitne poslove lažući koliko imam godina. Jedan drugar iz doma u kom sam živela falsifikovao je moja dokumenta i tako sam postala punoletna.

Po svom izgledu, mogla sam da imam četrnaest isto kao i dvadeset pet. Nosila sam samo farmerke i majice, kratku kosu i minduše svugde po telu. Čak i u nosu. Bila sam mršava i stavljala sam tamni krejon oko očiju da bih izgledala kao Nina Hagen. Upravo sam napustila školu. Nisam znala dobro ni da čitam ni da pišem. Ali znala sam da brojim. Već sam proživela nekoliko života i jedini cilj mi je bio da radim i zaradim dovoljno da mogu da plaćam stan i odem iz doma najbrže što mogu. A posle, videću šta ću dalje.

Te 1985. godine jedina stvar koja je na meni bila prava bili su moji zubi. Tokom celog detinjstva bila sam opsednuta time da imam lepe bele zube kao one devojke u časopisima. Kad su socijalne radnice dolazile u hraniteljsku porodicu u kojoj sam bila, i pitale me da li mi je išta potrebno, uvek sam tražila da odem kod zubara, kao da moja sudbina i ceo moj život zavise od toga kakav će mi biti osmeh.

Nisam imala drugarice jer sam previše izgledala kao dečak. Vezivala sam se za „sestre“ po hraniteljskim porodicama, ali posle previše puta ponovljenih rastanaka, menjanje hraniteljskih porodica me je uništilo. *Nikad se ne vezuj.* Govorila sam sebi da me to što imam kratku kosu štiti i daje mi odvažnost i snagu dečaka. Shodno tome, devojčice su me izbegavale. Već sam spavala s dečacima jer su to svi radili, ali to nije bilo nikakvo transcendentno iskustvo; bila sam razočarana i nije me mnogo privlačilo. Radila sam to da bih unela neku promenu u svoj život ili da

bih nešto dobila zauzvrat, poneki džoint ili ulazak na neko mesto, ili samo da bih pronašla ruku koja će držati moju. Više sam volela ljubav u bajkama za decu, onim koje mi niko nije nikad pričao. „I onda su se venčali i živeli srećno...“

Naslonjen na šank, Filip Tusen posmatrao je svoje drugove koji su igrali na podijumu i pijuckao *koka-kolu* s viskijem bez leda. Izgledao je poput anđela. Kao Mišel Beržer u koloru. Duga plava kovrdžava kosa, plave oči, svetla koža, oštar nos, crvene usne... poput zrele jagode u julu mesecu koja samo čeka da bude pojedena. Nosio je farmerke, belu majicu i crnu kožnu jaknu. Bio je krupan, dobro građen, savršen. Čim sam ga videla, srce mi je poskočilo uz glasno „bum“, kao što to peva moj imaginarni ujak Šarl Trene. Što se mene tiče, Filip Tusen mogao je da sve dobije besplatno, čak i *koka-kolu* s viskijem.

Nije trebalo ništa da uradi da bi poljubio lepe plavuše koje su se vrtele oko njega. Poput muva koje kruže oko komada pokvarenog mesa. Filip Tusen delovao je kao da ga je baš briga za sve. Prepuštao se. Nije trebalo da podigne ni mali prst da bi dobio ono što želi, sem da bi s vremena na vreme prinneo čašu usnama, između dva fluorescentna poljupca.

Bio mi je okrenut leđima. Videla sam samo njegove plave kovrdže koje su menjale boju od zelene do crvene i plave pod svetlošću projektoru u noćnom klubu. Dobrih sat vremena su moje oči upijale njegovu kosu. Povremeno, on bi se nagnuo prema usnama neke devojke koja mu je šaputala nešto na uvo i ja bih zurila u njegov savršeni profil.

A onda, okrenuo se ka šanku i njegov pogled zaustavio se na meni tako da me više nikad ne pusti. Od tog trenutka pa nadalje, postala sam njegova omiljena igračka.

Na početku sam mislila da ga zanimam samo zbog besplatnog alkohola koji sam mu sipala u čašu. Dok sam ga posluživala, nameštala sam se tako da ne vidi moje izgrickane nokte, već samo moje savršeno ravne bele zube. Mislila sam da izgleda kao da potiče iz dobre porodice. Ali meni su svi sem mladih iz doma delovali kao da potiču iz dobre porodice.

Iza njega se gurala gomila devojaka. Poput uskog grla u gužvi na Auto-putu sunca na dan polaska na odmor. Ipak, nastavio je da me pručava, s očima punim želje. Naslonila sam se na šank naspram njega da bih bila sigurna da zaista gleda u mene. Stavila sam slamčicu u njegovu čašu. Podigla sam pogled. Da, gledao je u mene.

Rekla sam mu: „Želite li nešto drugo?“ Nisam čula njegov odgovor. Približila sam mu se i viknula: „Molim?“ Šapnuo mi je na uvo: „Tebe.“

Sipala sam sebi čašu burbona okrenuvši leđa vlasniku. Posle prvog gutljaja prestala sam da crvenim, posle drugog sam počela da se dobro osećam, posle trećeg sam imala svu snagu ovog sveta. Nagnula sam mu se na uvo i odgovorila: „Kad završim s poslom, možemo zajedno da popijemo nešto.“

Nasmešio se. Zubi su mu bili poput mojih, pravilni i beli.

Rekla sam sebi da će se moj život promeniti kad je Filip Tusen pružio ruku preko šanka da bi pomilovao moju. Osećala sam kako mi koža postaje tvrda, kao da nešto predoseća. Bio je stariji od mene deset godina. Ta razlika u godinama davala mu je osećaj nadmoći. A ja sam imala osećaj da sam leptir koji gleda u zvezdu.

6

*Stiže čas kad će svi oni koji su u svojim grobovima
začuti njegov glas i izaći.*

Neko tiho kuca na vrata. Ne očekujem nikog. Zapravo, već odavno nikog ne očekujem.

Mojoj se kući može prići iz dva pravca, iz groblja i sa ulice. Elijana počinje da laje dok kreće ka vratima okrenutim prema ulici. Njena vlasnica, Marijana Feri (1953–2007), počiva na Parceli vretenike. Elijana je stigla na dan njene sahrane i nikad nije otišla. Prvih nekoliko nedelja hranila sam je na grobu njene vlasnice i malo-pomalo počela je da me prati kući. Nono joj je dao ime Elijana po Izabeli Ađani u filmu „Smrtonosno leto“ jer ima prelepe plave oči, a njena vlasnica umrla je u avgustu.

Tokom ovih dvadeset godina imala sam tri psa koji su stigli u isto vreme kad i njihovi vlasnici i koji su silom prilika postali moji, ali sad mi je ostala samo ona.

Neko ponovo kuca. Oklevam da otvorim vrata. Tek je sedam sati. Piuckam čaj i mažem na krekere slani puter i džem od jagoda koji mi je

dala Sizan Kler, čiji je muž (1933–2007) sahranjen na Parceli kedrova. Slušam muziku. Sem u vreme kad je groblje otvoreno, uvek slušam muziku.

Ustajem i gasim radio.

„Ko je?“

Muški glas s oklevanjem odgovara:

„Izvinite, gospođo, video sam da gori svetlo.“

Čujem ga kako briše noge na otiraču.

„Imam neka pitanja u vezi s nekim ko je sahranjen na groblju.“

Mogla bih da mu kažem da se vrati u osam sati, kad se groblje otvara.

„Samo malo, dolazim!“

Penjem se u svoju sobu i otvaram zimski plakar da bih obukla kućnu haljinu. Imam dva plakara. Jedan koji zovem „zimski“ i drugi „letnji“. To nema veze s godišnjim dobima, već sa situacijom. U zimskom plakaru nalazi se samo klasična i tamna odeća i ona je namenjena drugima. U letnjem se nalazi samo svetla i šarena odeća, i ona je namenjena meni. Nosim „letnju“ ispod „zimske“, i „zimsku“ skidam kad sam sama.

I tako, oblačim debelu sivu kućnu haljinu preko ružičastog svilenog negližeaa. Silazim da otvorim vrata i susrećem se s čovekom od četrdesetak godina. Na početku vidim samo njegove crne oči kako zure u mene.

„Dobar dan. Izvinite što vas uznemiravam ovoliko rano.“

Još je mračno i hladno. Iza njega vidim da se tokom noći stvorio slojinja. Iz usta mu izlazi para kao da duva dim cigarete u dan koji se rađa. Miriše na duvan, cimet i vanilu.

Nisam u stanju da izustim nijednu reč. Kao da sam ponovo pronašla nekog kog sam davno izgubila. Mislim da je prekasno došao u moju kuću. Da se pojavio na mojim vratima pre dvadeset godina, sve bi bilo drugačije. Zašto ovo kažem sebi? Zbog toga što su prošle godine otkako je neko zakucao na moja vrata s ulične strane sem nekih pijanih klinaca? Zbog toga što svi moji posetioци dolaze iz pravca groblja?

Pustila sam ga unutra, zahvalio mi je, delujući kao da mu je neprijatno. Poslužujem ga kafom. Poznajem sve ljude u Bransion an Šalonu, čak i one koji još nemaju svoje pokojnike na mom groblju. Svi su bar jednom prošli mojim alejama prisustvujući sahrani nekog prijatelja, komšinice, majke nekog kolege s posla. Njega pak nisam nikad videla. Ima blagi akcenat kao da dolazi s Mediterana, primetan je u načinu na koji izgovara rečenice. Kosa mu je veoma tamna, toliko tamna da malobrojne